

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Самусь Ірина Олегівна

«Гендерні особливості конфліктної поведінки підлітків»

Кваліфікаційна робота на здобуття
ступеня бакалавра соціальної педагогіки

Науковий керівник:

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки
Гук Ольга Федорівна

Допустити до захисту в ДЕК

кафедра соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

завідувач кафедри:

доктор психологічних наук, професор

Чуйко О. В.

Самусь І.О.

Київ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ГЕНДЕР ТА КОНФЛІКТНІСТЬ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	5
1.1 Соціально-педагогічні визначення конфліктної поведінки підлітків	5
1.2 Актуалізація гендерних особливостей конфліктної поведінки	10
Висновок до першого розділу	14
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	16
2.1 Організація дослідження щодо визначення гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків	16
2.1.2 Методи дослідження	16
2.1.2 Опис вибірки дослідження.....	18
2.2 Результати емпіричного дослідження щодо гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків	20
Висновок до другого розділу.....	25
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	29
ДОДАТОК А	33
ДОДАТОК В.....	43

ВСТУП

Актуальність досліджуваної проблеми: Визначальними показниками сьогодення виступають політична, економічна, соціальна нестабільність у суспільстві, зростання та суперечливість в потоці інформації, глобалізація та розширення міжкультурної сфери взаємодій між людьми. Відповідно до таких перетворень, зростають вимоги до соціального, професійного та особистісного становлення молодого людини. Це сприяло зростанню активної уваги вчених щодо вивчення проблематики відносно розвитку особистісної сфери підлітків, зокрема гендерних особливостей підлітків з метою підвищення їх гендерної культури, вироблення навичок протистояння стереотипним уявленням соціуму та зниження схильності до міжособистісних конфліктів. Сучасна соціальна ситуація, що склалась в Україні, породжує нову соціально-культурну реальність, одним із пріоритетів якої є визначення гендерних особливостей конфліктів підлітків. Актуальність дослідження зумовлена запитом сучасного суспільства, подальшого пізнання уявлень про конфліктні ситуації та їх гендерні особливості в підлітковому середовищі. В працях Л. Божовича [3] та Д. Фельдштейна [22] ставиться акцент на те, що основною причиною конфліктної поведінки є невміння підлітків вирішувати конфлікти, також в їх конфліктних відносинах переважають деструктивні тенденції. Тож для зниження кількості та інтенсивності таких явищ і продуктивного розв'язання міжособистісних конфліктів необхідно вивчити соціально-педагогічні особливості підлітка та дослідити типи та стратегії конфліктної поведінки підлітків.

Однією зі складових конфліктної ситуації є те, як сприймають один одного і саму ситуацію учасники конфліктної взаємодії. Уявлення про конфлікт і розуміння способів його вирішення значно впливає на спілкування підлітків, оскільки вони реагують на свою власну реальність. Тому знання специфіки

гендерних конфліктів підлітків і їх статево-вікових особливостей та уявлень необхідні для психо-корекційної роботи з підлітками різних категорій.

Тему конфліктів підлітків на сьогодні досліджують не тільки українські, а й зарубіжні вчені та дослідники. Вивченням природи конфлікту та взаємозв'язку особистості підлітків з причинами конфлікту займалися такі видатні дослідники, як А.Гірник [7], Н. Максимова [18], І. Шупта [30], та інші. Наприклад, Н. Гришина описала й обґрунтувала ситуаційний підхід до розуміння міжособистісних конфліктів підлітків, які розглядаються, насамперед, як соціальні ситуації [7], Н. Максимова досліджувала проблематику психологічних факторів виникнення адиктивної поведінки підлітків [18], а І. Шупта довела, що існує необхідність свідомого управління процесами засвоєння стратегій взаємодії в конфліктах [30]. Також, вона акцентувала увагу на тому, що соціальному педагогу, так як і психологу, необхідні навички посередництва, адже саме вони можуть взяти на себе функції регулювання відносин між людьми. Аналізуючи структуру конфлікту, І. Шупта виділила наступні основні поняття: сторони (учасники) конфлікту, умови протікання конфлікту, образи конфліктної ситуації, можливі дії учасників конфлікту, завершення конфліктних дій [30]. В. Іванова в своїх дослідженнях пропонувала розрізняти конфлікти за змістом, значущістю, типом вирішення, формою вираження, типом структури взаємин, соціальною формалізацією, соціально-психологічним ефектом, соціальними результатами [10].

Розуміння природи гендерних конфліктів підлітків знаходиться в площині взаємозв'язку конфліктної поведінки підлітків та їх гендерних особливостей. Це дасть нове розуміння, якими стратегіями переважно користуються підлітки у конфліктах. Також результати дослідження можуть стати корисними для різних галузей науки, особливо для соціальної педагогіки, конфліктології та психології, а ще стати цікавою темою для розробки тренінгів з протидії конфліктів підлітків, стати в нагоді в консультативній роботі соціального педагога в сфері соціальної роботи.

Актуальність порушеної проблеми, доцільність наукового пошуку, шляхів її вирішення зумовили вибір теми «**Гендерні особливості конфліктної поведінки підлітків**».

Мета дослідження: проаналізувати взаємозв'язок конфліктної поведінки підлітків з гендерними особливостями.

Гіпотеза: стереотипне мислення щодо взаємозв'язку гендерних відмінностей підлітків та їх вибору стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях.

Об'єкт дослідження: конфлікти в підлітковому віці.

Предмет дослідження: типи та стратегії гендерно зумовленої конфліктної поведінки підлітків.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан вивчення проблеми «гендерний конфлікт» у науковій літературі.

2. Виявити особливості прояву та розгортання гендерного конфлікту у підлітковому віці.

3. Визначити типи та стратегії конфліктної поведінки підлітків.

4. Встановити особливості зв'язку між конфліктною поведінкою підлітків та їх гендерними особливостями.

Методи дослідження:

теоретичні – метод аналізу, порівняння, узагальнення;

емпіричні – тестування в онлайн-форматі.

Організація та проведення дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась на базі *Менської районної гімназії Чернігівської області*.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 40 найменувань та двох додатків.

На основі кваліфікаційної роботи було написано та видано електронний примірник тез, з яким детальніше можна ознайомитись в *Додатку В*.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ГЕНДЕР ТА КОНФЛІКТНІСТЬ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

1.1 Соціально-педагогічні визначення конфліктної поведінки підлітків

За більш ніж сто років історії розвитку поняття конфлікту, накопичено значний досвід, що зумовлює різноманітність теоретичних підходів до пояснення детермінантів конфлікту, його попередження і вирішення. До середини ХХ століття, як поняття, конфлікт не був об'єктом вивчення, вчених більше цікавили причини та наслідки, аніж саме визначення терміну «конфлікт».

У соціально-педагогічній та психологічній літературі можна зустріти декілька розумінь поняття конфлікту. Багато вчених по-своєму трактували поняття та сутність конфлікту. Ми проаналізували багато підходів до розуміння конфлікту, і можемо зробити висновок, що вони всі різняться між собою за змістом. Свого часу, Н. Сергієнко, визначала зміст поняття конфлікту «як головне джерело змін у соціальних системах» [23]. А у праці Л. Ємельянова конфлікт трактується переважно як «фактор пошкодження, аномалія (лат. *anomalia* – відхилення від норми, від загальних закономірностей) і зруйнування соціальної системи» [9]. Ральф Дарендорф також вказує, що суспільства відрізняються не наявністю чи відсутністю конфлікту, а ставленням влади до них; будь-яке суспільство постійно піддається змінам, соціальні зміни повсюдні; всі суспільства спираються на примус одних членів суспільства іншими. Тому, як відмічає Р. Дарендорф, для суспільства характерна нерівність у ставленні людей до влади, – і звідси, як результат – зміни в суспільстві. На мою думку, Р. Дарендорф зміг відійти від переважно існуючого «негативного» трактування конфлікту, а й виокремити позитивний аспект цього явища. На його думку конфлікт завжди є джерелом інновацій, соціальних змін [32].

Проблемі конфлікту в педагогіці присвячено праці вітчизняних авторів, таких, як Є. Дурманенко [8], І. Холковська [27] та ін. У статті Євгенії Дурманенко розкриваються умови попередження конфліктів серед школярів-підлітків, а саме акцентується увага на якісній адаптації підлітків в навчально-пізнавальної діяльності, розвитку їх соціально-комунікативної активності [8]. А у статті Ірини Холковської розглядаються основні підходи до класифікації конфліктів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, організаційний, системний, нормативний, особистісно-орієнтований, мотиваційно-орієнтований, інтегральний [27]. Проаналізовано також класифікації конфліктів за різними критеріями: зонами дії; видами потреб, які задовольняються в конфлікті; формами прояву; видом протиріччя, що породжує конфлікт; ефектом і функціональними наслідками; видами дисфункціональної діяльності вчителя; комунікативною спрямованістю; змістом.

У підлітковому віці стан емоційної напруги, психічного дискомфорту виникає у дитини дуже часто. Це, перш за все, пояснюється віковими особливостями (несформованістю особистості, відсутністю звички до аналізу своїх дій, вчинків та їх наслідків). Конфлікт виникає або із зіткнення дитини з внутрішніми перешкодами – вона хоче, але в силу своїх здібностей не може домогтися бажаного; або із зіткнення людини із зовнішнім середовищем – вона хоче, але їй не дають можливості задовольнити свої потреби. Провідною рисою конфлікту є те, що конфлікт являє собою біполярне явище, яке проявляється в активності сторін. Ідея «багатосуб'єктного» внутрішнього світу людини розглядається в роботах багатьох авторів, особливо тих, які виходять з структурної будови особистості. Наприклад, деякі дослідники з галузі психоаналізу стверджують, що тенденція до конфліктів є результатом спотворення базових стосунків людини, які виникають під впливом негативного досвіду, який був набутий в дитинстві. Тож необхідно звертати особливу увагу на гармонійний розвиток дитини саме на етапі підліткового віку. Також хочу зазначити, що важливу роль у підлітковому віці відіграють міжособистісні конфлікти. Конфлікти в підлітковому віці є одним із засобів

самоствердження особистості, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом і можуть бути визначені як конфлікти становлення і самоствердження. Зазвичай, зміст поняття конфлікту розкривається через наступні значення:

1. стан відкритої, часто зтяжної боротьби;
2. відсутність гармонії у відносинах між людьми, ідеями чи інтересами, зіткнення протилежностей;
3. психічна боротьба, що виникає як результат одночасного функціонування бажань або тенденцій.

Сутність підліткової конфліктної поведінки в літературі трактується неоднозначно: з одного боку, конфліктна поведінка впливає з процесу становлення самопізнання й розвитку рефлексії підлітка, що забезпечує усвідомлення ним внутрішніх суперечностей і визначає виникнення конфлікту. У той же час відзначається, що підліток частіше не усвідомлює причин і змісту власних несумісних мотивів, бажань, вчинків і переживає скоріше не сам конфлікт, а його наслідки – порушення стосунків з оточуючими, агресивні або депресивні стани і т.п. Конфліктна поведінка також визначається як «перманентна риса особистості, яка акумулюється її природними задатками і соціальним досвідом» [7]. Таке визначення можна знайти в роботах В. Ващенко [5], В. Ілійчука [11]. Виникнення конфліктів зазвичай спричиняє конфліктна поведінка підлітка. Конфліктна форма поведінки – це такий стиль поведінки людини (фізична, вербальна, непрямая агресія, роздратування, негативізм, образа, підозрілість тощо), який детермінує виникнення конфліктів [14].

Основними складовими конфлікту за думкою багатьох дослідників є: учасники конфлікту, події його виникнення, сприйняття суб'єктів конфлікту один одного в ситуації, що виникла (насправді чи уявно), спрямованість і емоційна виразність дій учасників. Головними учасниками конфлікту є протидіючі сторони або супротивники. Причини конфлікту – це явища, події, факти ситуації, які передують конфлікту, та викликають його за певних умов діяльності суб'єктів соціальної взаємодії. Причини конфліктів є рушійними

силами їх виникнення. Для кожної конкретної ситуації причини конфліктів можуть бути різні. Тому виявлення причин виникнення конфліктів визначає вибір методів, шляхів запобігання їм та конструктивного їх вирішення. Без знання рушійних сил розвитку конфліктів, важко ефективно впливати та регулювати їх. Досить повною є класифікація причин конфліктів, де всі *причини* поділяються наступним чином:

- 1) протиріччя інтересів, як фундаментальна причина конфліктів:
  - положення при якому один (вислів, вчинок, думка) виключає інше не сумісне з ним;
  - вислів, вчинок, спрямований проти кого-небудь, чого-небудь;
  - протилежність інтересів;
- 2) об'єктивні причини виникнення конфліктів:
  - обмеженість ресурсів;
  - розходження з метою;
  - взаємозалежність завдань;
  - відсутність об'єктивних критеріїв оцінювання робіт;
  - незадовільні комунікації;
  - зачіпання особистих інтересів.
- 3) особистісні причини виникнення конфліктів:
  - соціально-психологічні фактори (психологічна несумісність маніпулювання, невідповідність слів, оцінок, вчинків очікуванням);
  - особистісні (конфліктність особистості, характерологічні фактори, особистісні особливості учасників конфлікту).

Дослідники виділяють наступні *види* підліткових конфліктів за суб'єктами конфлікту:

- 1) внутрішньо-особистісний - це стан пов'язаний з протиріччями протилежно спрямованих мотивів, потреб, інтересів, цінностей, цілей, ідеалів;
- 2) міжособистісний — це зіткнення між двома або більше окремими особистостями, що мають різні погляди, риси характеру та категорично

відрізняються за потребами, цінностями, мотивацією тощо (учень-учень, учень-вчитель, вчитель-батьки);

3) внутрішньо-груповий конфлікт виникає найчастіше через невідповідність поведінки особистості з вимогами групи;

4) міжгруповий – відбувається зіткнення стереотипів поведінки, норм, цілей та/або цінностей різних груп.

За *формою прояву* існують відкриті (коли суб'єкти конфлікту не приховують свого ставлення один до одного) та приховані конфлікти (суб'єкти приховують своє правдиве ставлення один до одного).

Задля запобігання та своєчасному вирішенню конфліктів між підлітками необхідно виділити такі *ознаки* конфлікту:

1) будь-який конфлікт, незалежно від його характеру, конкретного змісту і виду, обов'язково містить в собі момент протистояння, «протиборства»;

2) біполярність конфлікту (означає, що протистояння стає можливим тільки у взаємодії);

3) в якості обов'язкового атрибуту конфлікту виступає активність, спрямована на подолання суперечності;

4) наявність суб'єкта або суб'єктів як носіїв конфлікту (конфлікт вимагає наявності суб'єкта або суб'єктів, що представляють його сторони, передбачає можливість активних і свідомих дій з боку даних суб'єктів).

Таким чином, аналіз гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків дає підстави стверджувати що означена проблема конфліктної поведінки підлітків є предметом активних наукових розвідок, як зарубіжних так і наукових дослідників і є актуалізованою для сучасної соціально-педагогічної теорії і практики.

1.2 Актуалізація гендерних особливостей конфліктної поведінки

Підлітковий вік є першим перехідним періодом від дитинства до зрілості. Межі даної вікової категорії - від 11-12 до 15-16 років, але варто зазначити, що загальноприйнятого визначення підліткового віку немає [21]. Існує багато підходів до визначення підліткового віку, наприклад ООН визначає підлітковий вік у діапазоні 10-19 років, психологи розглядають цей вік від 11-12 років до 16-17, в залежності від індивідуальних особливостей процесу соціалізації та реінтеграції підлітка, а кримінальну відповідальність підлітки несуть з 16 років [16]. Якісні зміни, що відбуваються в інтелектуальній та емоційній сферах особистості підлітка (інтенсивний, нерівномірний розвиток і ріст організму, особистісні новоутворення та ін.), породжують новий рівень його самосвідомості, потреби у самоствердженні, рівноправному і довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими.

Л. Виготський зазначав, що перехідний період включає два ряди процесів: перший це натуральний ряд, який включає в себе процеси біологічного дозрівання особистості, включаючи статеве дозрівання, а другий – це соціальний ряд – процеси навчання та соціалізації в широкому сенсі цього слова» [6]. Центральним новоутворенням особистості підлітка за його теорією є формування відчуття власної дорослості: не просто бути, але і здаватися дорослим. Джерелами виникнення відчуття дорослості є значні зрушення фізичного розвитку, початок статевого дозрівання і соціальні джерела, а також їх усвідомлення самим підлітком.

Підлітковий вік надзвичайно сильно впливає на становлення особистості підлітка та зумовлює такі *зміни*:

1) зміни у функціонуванні нервової системи призводять до підвищеної збудливості, емоційної лабільності, слабкості гальмівних процесів, гіперактивності. Це впливає також на когнітивні процеси, передусім, на сприймання та увагу;

2) під впливом посиленого функціонування залоз внутрішньої секреції підвищується збудливість нервової системи підлітка, що супроводжується додатковими супутніми рухами рук, ніг, тулуба (особливо у хлопчиків). Молодші підлітки часто виявляють непосидючість, емоційну реактивність, конфліктність, агресивність, підвищену дратівливість, надмірну образливість, запальність, різкість. Активність гормональних процесів визначає високу емоційність підлітків. Емоції підлітків відрізняються не лише силою, але і великою нестійкістю. У молодшого підлітка підвищується тривожність у сфері спілкування з однолітками, у старших підлітків – з дорослими;

3) під впливом пубертату відбувається формування такого важливого компонента Я-концепції як сексуальна орієнтація. Статеве дозрівання дає поштовх психосексуальному розвитку, засвоєнню соціально схвалюваних норм і правил сексуальної поведінки, вибору певної статевої ролі (сексуальної орієнтації). Бурхливі гормональні зрушення викликають нові сексуальні переживання та змушують підлітка по-новому оцінювати і осмислювати свою статеву приналежність і сексуальну ідентичність в усіх її проявах (соматичних, психологічних і поведінкових);

4) формується новий образ фізичного «Я», різко підвищується інтерес до своєї зовнішності. Підліток повний тривоги і хвилювань з приводу свого тіла і зовнішності в цілому. Вони пов'язані із статевими ознаками і невідповідністю свого тіла зазвичай завищеним уявленням про необхідні риси маскулінності (мужності) і фемінності (жіночності).

Іноді це призводить до почуття неповноцінності, замкнутості, навіть неврозу. Тому часто саме ці передумови формують можливі причини конфліктів між підлітками. Необхідно зазначити, що саме підлітковий вік характеризується найвищою конфліктністю між підлітками особливо через те, що цей період характеризується такими віковими особливостями, які найбільш схильні до конфліктної поведінки.

Гендер визначають як певні соціальні ролі, що їх очікують від чоловіків і жінок. Жінка, за уставленими соціальними стереотипами, насамперед мама,

відповідальна за догляд за дітьми й іншими членами родини, за хатню роботу. А чоловік — радше голова сім'ї та джерело основного доходу родини. Такі у суспільстві гендерні стереотипи — уявлення про соціальні ролі для чоловіків і жінок, базовані передусім на біологічних ознаках. Так звані традиційно жіночі ознаки називають фемінністю (чи жіночністю), а чоловічі — маскуліністю (чоловічністю) [15]. Тобто, у найширшому розумінні гендер можна визначити так: «гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [25]. Гендерні ролі зумовлені поділом всіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків і жінок – та передбачають очікувану від них ціннісно й нормативно визначену поведінку.

Гендерний підхід у педагогіці розглядається як виховання дітей різної статі, однаково здібних до самореалізації і розкриттю своїх потенційних можливостей, наданих в сучасному суспільстві. Гендерне виховання також можна інтерпретувати як «цілеспрямований, чітко організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих та жіночих ролей, поведінки, діяльності, психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їх біологічної статі» [25]. Глобальними завданнями гендерного виховання на сучасному етапі є: формування правильного розуміння ролі чоловіка й ролі жінки в суспільстві та моделі правильної поведінки певної статі; прищеплення культури взаємовідносин статей та інші завдання, без яких підліток не зможе сформулювати правильні уявлення про стать та гендер в цілому.

Проблема формування гендерної ідентичності у підлітків вирішується за умови гармонізації статево-рольової соціалізації. В разі невідповідності процесу підліткової стадії статево-рольової соціалізації між гендерними

стереотипами і гендерними ролями у підлітків можливі різні психогенні або соціогенні прояви. Вирішальна стадія формування гендерної ідентичності припадає саме на підлітковий період за думкою деяких вчених. В підліткових групах механізм гендерної ідентифікації (бажання показати себе як справжнього «Я-чоловіка», «Я-жінки») тісно пов'язаний з конформізмом. Умови засвоєння гендерної ролі, гендерної поведінки диктуються групою. Ідентичність з групою набуває настільки великого значення, що підліток може чітко наслідувати прийнятні групою правила, ритуали та норми, тиск групи однолітків стає для більшості нездоланим. Причинами порушення гендерної ідентичності в підлітковому віці можуть бути: порушення психофізичного розвитку, коли соціальне оточення не компенсує певних порушень, а, навпаки, обумовлює відхилення особистісного розвитку; порушення ідентифікації з образом батьків в результаті засвоєння дітьми дисгармонійних маскулінно-фемінінних настанов у родині. Саме тому необхідно допомогти підлітку створити власний «Я-образ» задля уникнення конфліктних ситуацій з іншими підлітками, та формування здорових відносин з дорослими.

Гендерний конфлікт тлумачиться як «негативна взаємодія, в основі якої лежить несумісність гендерних цінностей, ролей, інтересів, що приводить до боротьби за збереження або зміну своєї пропозиції», є звичним явищем для процесу, учасники якого взаємодіють для досягнення єдиного результату, і тому питання гендерного конфлікту також дуже важливо розглядати в сукупності з ціннісними орієнтаціями підлітків [15]. Ціннісні орієнтації підлітків залежать від існуючих в суспільстві гендерних стереотипів і різняться між собою в залежності від статі, проте існують індивідуальні цінності, які є спільними як для чоловіків, так і для жінок. Існує величезна кількість факторів, які впливають на гендерно-рольову соціалізацію людини, починаючи з самого народження, які діють впродовж усього життя. Відтак чоловічі гендерні стереотипи включають в себе більше якостей, які вважаються необхідними для завоювання та утримання влади, авторитарності та визнання. Дівчаткам властиві якості, спрямовані на емоційний аспект, котрі здатні співпереживати

та бути відданими, а також характеризують їх як берегинь домашнього затишку. І в деяких ситуаціях саме ця несумісність гендерних ролей спричиняє гендерні конфлікти.

Тож, в основі гендерного конфлікту лежить суперечливе сприйняття гендерних цінностей, відносин, ролей, що приводить до зіткнення інтересів і цілей. Як ми зазначили раніше, гендерний конфлікт викликаний протиріччям між нормативними уявленнями про риси особистості та особливості поведінки чоловіків і жінок і неможливістю або небажанням особистості відповідати цим уявленням-вимогам.

Таким чином, звернення до теоретичного аналізу гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків свідчить про те, що у сучасних суперечливих та достатньо часто невизначених соціальних умовах питання конфліктів у підлітковому віці та їх гендерних особливостей є незаперечно актуальними, як в цілому у соціальній сфері так і зокрема, в соціально-педагогічній практиці.

Висновок до першого розділу

Аналіз наукової літератури показує, що дослідження конфлікту є достатньо широко представленим у соціологічній, психологічній та соціально-педагогічній науках. За визначенням Н. Сергієнко, зміст поняття конфлікту полягає в розумінні його як головного джерела змін у соціальних системах. Тобто, конфлікт - це відсутність гармонійних стосунків між людьми, зіткнення протилежностей у ідеях, поглядах чи переконаннях.

Особливостями підліткового конфлікту є: стан емоційної напруги, психічного дискомфорту, який виникає у підлітка дуже часто. Це, перш за все, пояснюється віковими особливостями (несформованістю особистості, відсутністю звички до аналізу своїх дій, вчинків та їх наслідків). Конфлікт у підлітка виникає або із його зіткнення із внутрішніми перешкодами – він хоче, але в силу своїх здібностей не може домогтися бажаного; або із зіткнення із

зовнішнім середовищем – він хоче, але їй не дають можливості задовольнити свої потреби.

Гендерний конфлікт визначається дослідниками, як негативна взаємодія, в основі якої лежить несумісність гендерних цінностей, ролей, інтересів, що приводить до боротьби за збереження або зміну своєї пропозиції.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

2.1 Організація дослідження щодо визначення гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків

2.1.2 Методи дослідження

Для дослідження гендерних особливостей поведінки підлітків в конфліктних ситуаціях ми використали *методику «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації» (СПКС)¹*. Дана методика є валідною, апробованою та підтвердженою як математично, так і статистично. Опитування проводилось в он-лайн форматі.

Методика «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації» дозволяє виявляти схильність до використання п'яти основних стратегій поведінки в конфліктній ситуації. Її особливістю є проєктивний характер: в якості стимульного матеріалу пропонуються прислів'я і афоризми, які можна розглядати як короткий опис різних видів домінуючої поведінки. Передбачається, що поведінка в конфліктній ситуації визначається двома життєвими турботами (прагненнями): досягненням особистих цілей (які можуть суб'єктивно переживатися як дуже важливі або незначні) і збереженням хороших взаємин з іншими (що також може переживатися, як і менш важлива умова). Співвідношення цих двох головних прагнень і становить основу типології стратегій поведінки в конфліктній ситуації. Чим більше набрана сума, тим частіше перевага віддається тій чи іншій стратегії поведінки.

Визначається 5 типів стратегій поведінки підлітка:

- Тип 1. «Черепашка» (уникнення) - стратегія відходу під конфлікту, тобто відмови як від досягнення особистих цілей, так і від участі у взаєминах з оточуючими.
- Тип 2. «Акула» (конкуренція) - силова стратегія: мета тут дуже важлива, а взаємини - ні. Таким чином, підліткам не важливо, люблять їх чи ні, вони

---

¹ <https://psytests.org/interpersonal/spks.html>

вважають, що конфлікти вирішуються виграшем однієї зі сторін і обов'язковим програшем іншої.

- Тип 3. «Ведмедик» (приспосування) - стратегія уникнення гострих кутів: взаємини важливі, цілі - ні. Такі підлітки хочуть, щоб їх приймали і любили, заради чого жертвують цілями.

- Тип 4. «Лисиця» (компроміс) - стратегія помірною відношення до цілей і взаємин. Такі підлітки готові відмовитися від деяких цілей, щоб зберегти взаємини.

- Тип 5. «Сова» (співпраця) - стратегія відкритої і чесної конфронтації і співробітництва. Представники цього типу цінують як цілі, так і взаємини. Відкрито визначають позиції і шукають вихід в спільній роботі по досягненню цілей, прагнуть знайти рішення, що задовольняють всіх учасників.

Питання являли собою афоризми або прислів'я, які можуть характеризувати поведінку респондента в конфліктній ситуації та п'ять варіантів відповідей: зовсім нетипово, іноді, рідко, часто, дуже типово. Наприклад:

1. «Хто сильніший – той і правий». Дане прислів'я спрямоване на визначення поведінки за типом «Акула», коли подальші відносини не так важливі, як досягнення своєї мети.
2. Наступне прислів'я пов'язане вже з типом «Ведмедик», де основний акцент робиться на збереженні стосунків, і такі підлітки готові пожертвувати власними інтересами заради збереження відносин з іншими: «Убивай ворогів своєю добротою».
3. «Чесна угода не викликає сварки» описує тип «Сови», коли чесна і відкрита співпраця задовольняє обидві сторони конфлікту, і цінуються і цілі, і взаємини.
4. «З двох, хто сперечається, розумніший той, хто перший замовкне» визначає стратегію поведінки «Лисиця», яка спрямована на надання переваги думці партнера, та певні поступки щодо своєї позиції.

5. «Тримайся подалі від людей, які не згодні з тобою». Це прислів'я описує стратегію поведінки «Черепеха», за якої людина відмовляється як від досягнення особистих цілей, так і від участі у взаєминах загалом.

Детальніше з методикою можна ознайомитись в *Додатку А*.

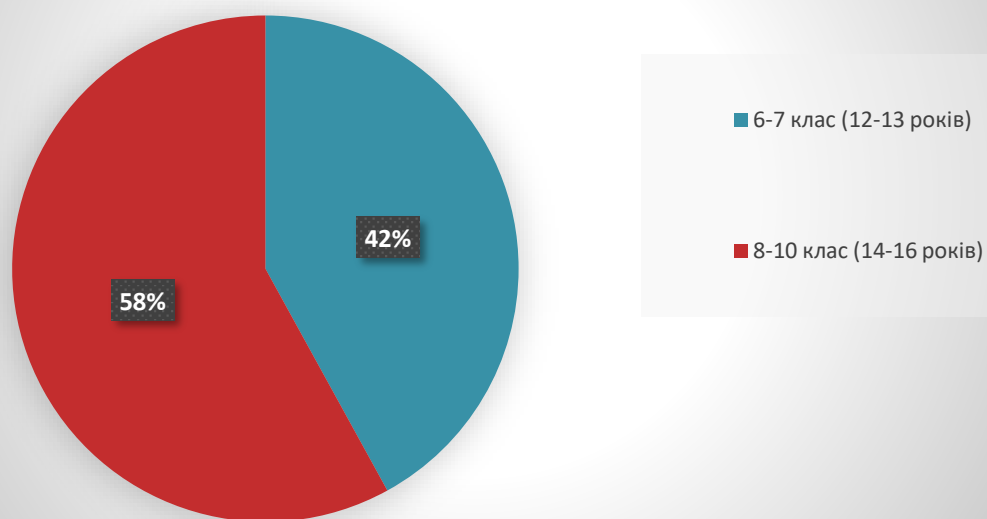
2.1.2 Опис вибірки дослідження

Тестування проводилось на базі *Менської районної гімназії Менської районної ради Чернігівської області*. На базі цієї гімназії були проведені методики, що досліджувались на базі 6-10 класів. Саме для цих учнів ми проводили онлайн-опитування для результатів дослідження.

Метод анкетування ми проводили з метою дослідження поведінки підлітків у вікових межах 12-16 років та їхнього ставлення до гендерних конфліктів. Ми обрали саме ці вікові межі підлітків саме тому, що діти даного віку найбільш вразливі до конфліктів, особистість кожного підлітка знаходиться на етапі формування, і тому стратегії їхньої поведінки будуть відрізнятися найбільше. Взяло участь 86 респондентів, з яких 42% навчались в 6-7 класах (12-13 років), а 58% – в 8-10 класі (14-16 років).

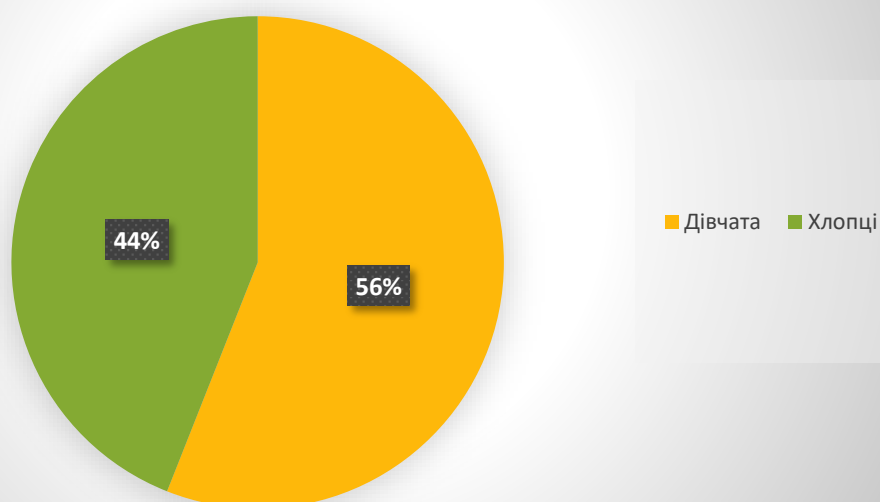
Детальніше результати зображено на **Рис. 1.1**.

Рис. 1.1 Відсоткове відношення респондентів за віком

Дівчата склали 56% опитуваних, а хлопці – відповідно 44%. Детальніше результати зображено на **Рис. 1.2**.

Рис. 1.2 Відсотковий розподіл хлопців та дівчат респондентів

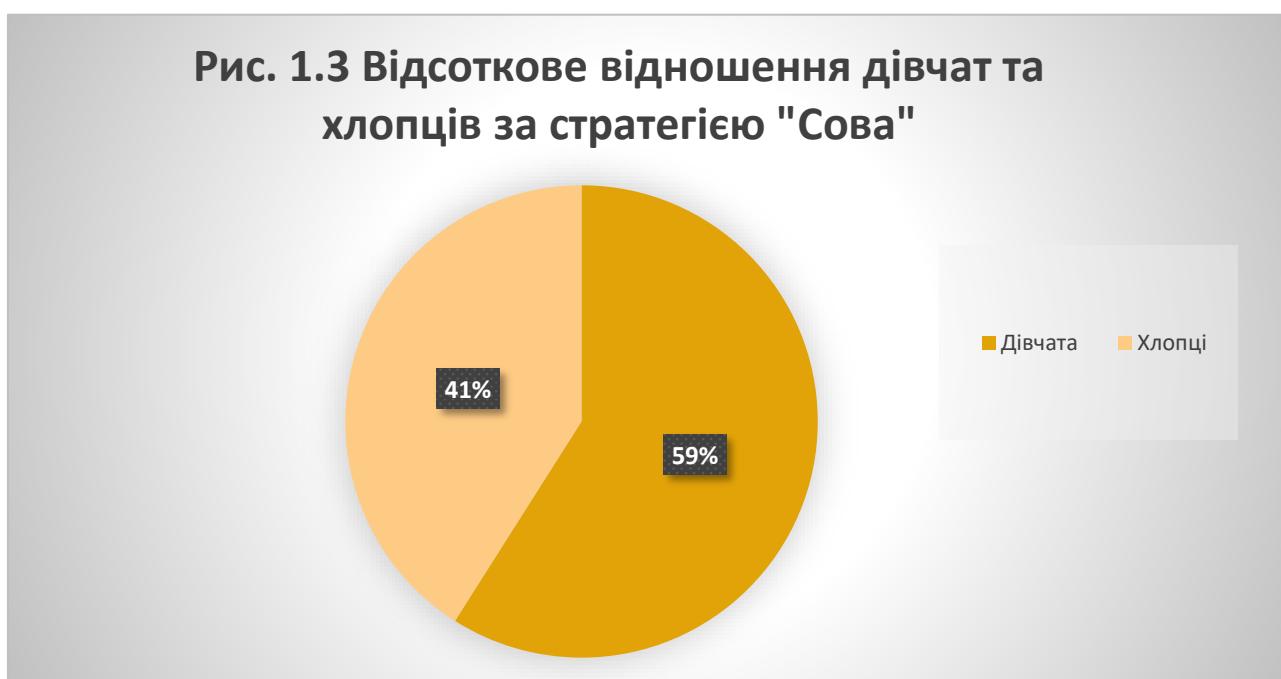
2.2 Результати емпіричного дослідження щодо гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків

Результати проведеного дослідження за методикою «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації» дали змогу виявити тенденції обрання від найбільш виражених стратегій до найменш.

Перша, за кількістю обраних стратегій поведінки, була обрана «Сова» (співпраця) – 26% респондентів. За цією стратегією обидва учасники конфлікту відкрито визначають позиції і шукають вихід в спільній роботі по досягненню цілей, прагнуть знайти рішення, що задовольняє всіх учасників. Прислів'я «Чесна угода не викликає сварки» чітко описує цю позицію в конфлікті.

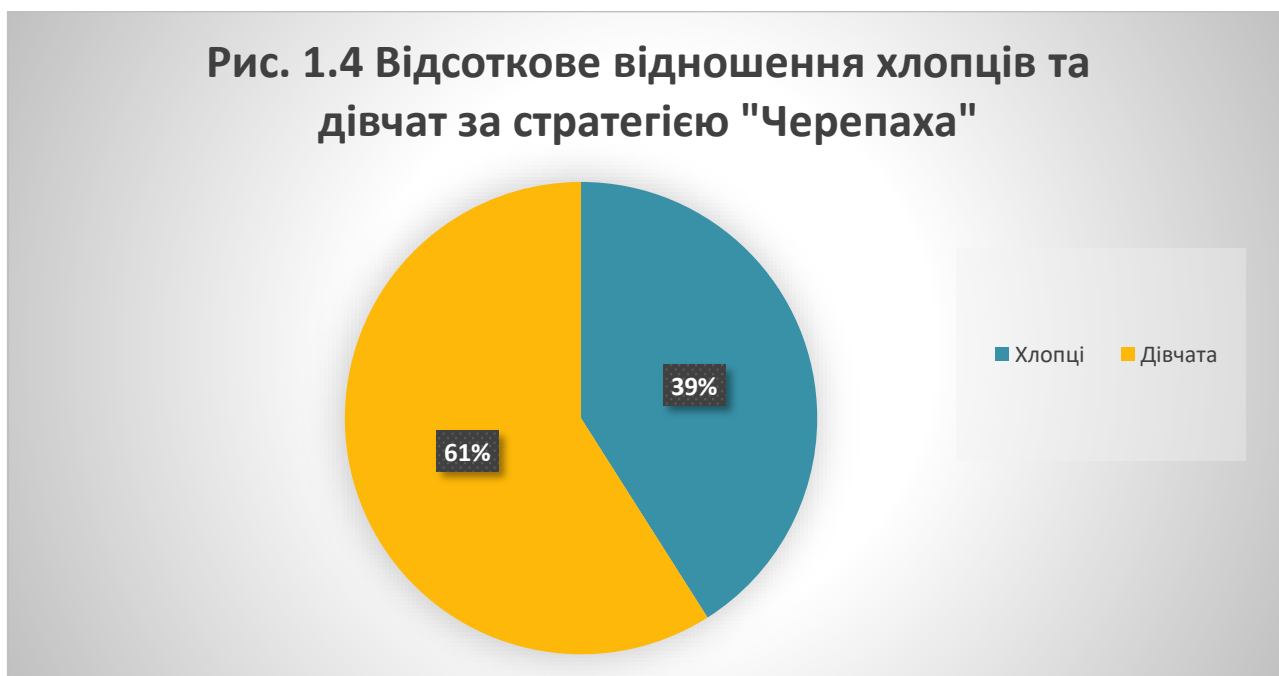
У дослідженні було виявлено, що даної позиції притримуються 59% дівчат та 41% хлопців. Тобто, з невеликою перевагою, але дівчата-підлітки більше за хлопців-підлітків прагнуть уладнати конфлікт за допомогою домовленостей, шукають шляхи досягнення цілей.

Детальніше результати зображено на **Рис. 1.3**.

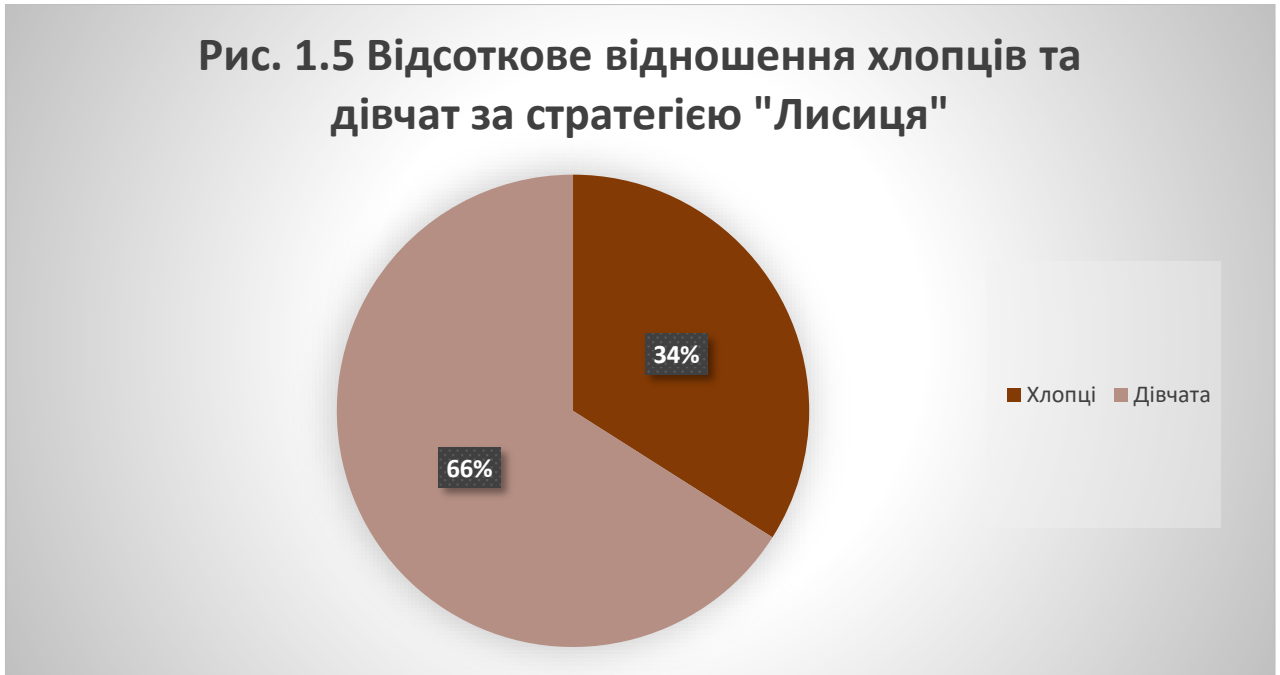
Другою за результатами, тобто 22% підлітків обрали стратегію «Черепахи» (уникнення) як найбільш оптимальну для себе. Ця стратегія передбачає відмову людини як від досягнення особистих цілей, так і від участі у взаєминах. 61% дівчат та 39% хлопців переконані, що ця стратегія є найбільш ефективною для них. Відсоткове співвідношення свідчить про те, що дівчата більш схильні уникати «гострих кутів» при виборі стратегій для вирішення конфліктів.

Детальніше результати зображено на Рис. 1.4.

Третьою за результатами дослідження, 19% підлітків обрали стратегію «Лисиці» (компромісу) як найбільш оптимальну для себе. Ця стратегія передбачає помірне відношення до цілей і взаємин. Такі підлітки готові відмовитися від деяких цілей, щоб зберегти взаємини, та найголовніше для них – врахувати цілі іншої сторони. 66% дівчат та 34% хлопців переконані, що ця стратегія є найбільш оптимальною у взаємодії. Дані свідчать про те, що хлопці менше схильні до стратегії компромісу та від відмови від своєї позиції при вирішенні конфліктів.

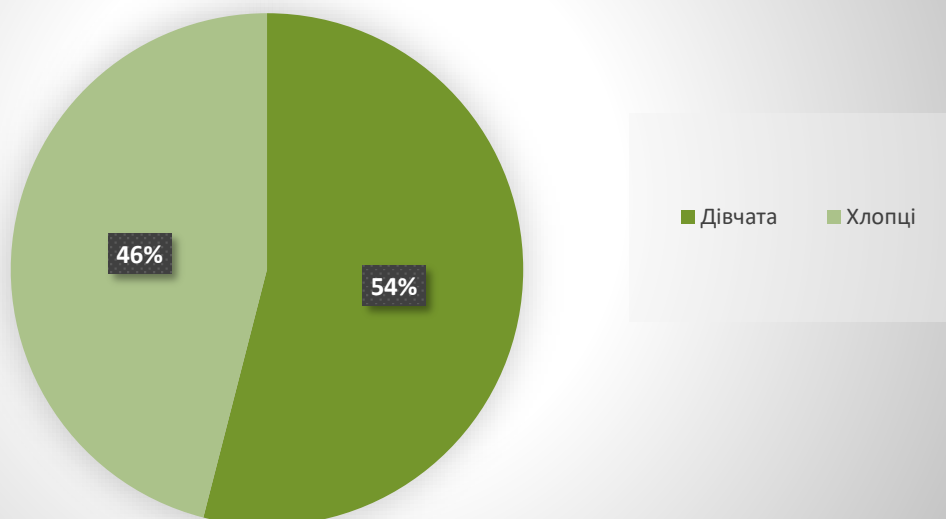
Детальніше результати зображено на **Рис. 1.5.**

Наступною стратегією керуються 18% підлітків-респондентів, вони вважають найприйнятнішою для себе стратегію «Ведмедика» (пристосування) - стратегію уникнення гострих кутів, де відносини важливі, а цілі - ні. Такі підлітки хочуть, щоб їх приймали і любили, заради чого жертвують цілями. Прислів'я «Убивай ворогів своєю добротою» чудово описує цю стратегію поведінки в конфліктах. 46% хлопців та 54% дівчат дотримуються цієї стратегії. Відсоткове відношення дівчат та хлопців за цією стратегією свідчить про те, що дівчата більш схильні до жертвності та пристосування при виборі стратегії у конфліктах, аніж хлопці.

Детальніше результати зображені на **Рис. 1.6.**

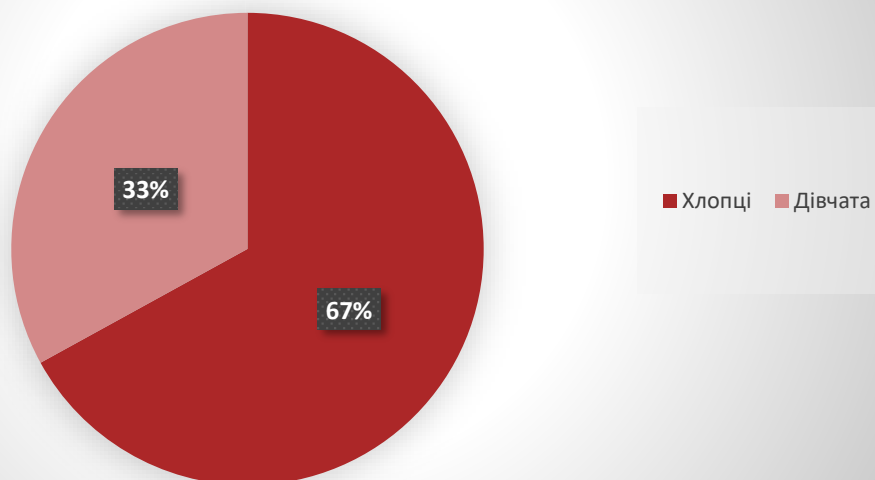
Рис. 1.6 Відсоткове відношення хлопців та дівчат за стратегією "Ведмедик"

Останньою за вибором респондентів є стратегія «Акули» (конкуренція) – її обрало 15% респондентів-підлітків. Вони вважають, що силова стратегія «Акули» в конфліктах характеризується виграшем однієї зі сторін і обов'язковим програшем іншої, і є найбільш ефективною у вирішенні конфліктів. Цю позицію гарно описує прислів'я «Хто сильніший – той і правий». Даної позиції притримуються 67% хлопців та 33% дівчат. Це свідчить про схильність хлопців притримуватися більш сильної позиції при вирішенні конфліктів та конкурувати при вирішенні конфліктних питань, на відміну від дівчат, чий відсоток в цій позиції менший.

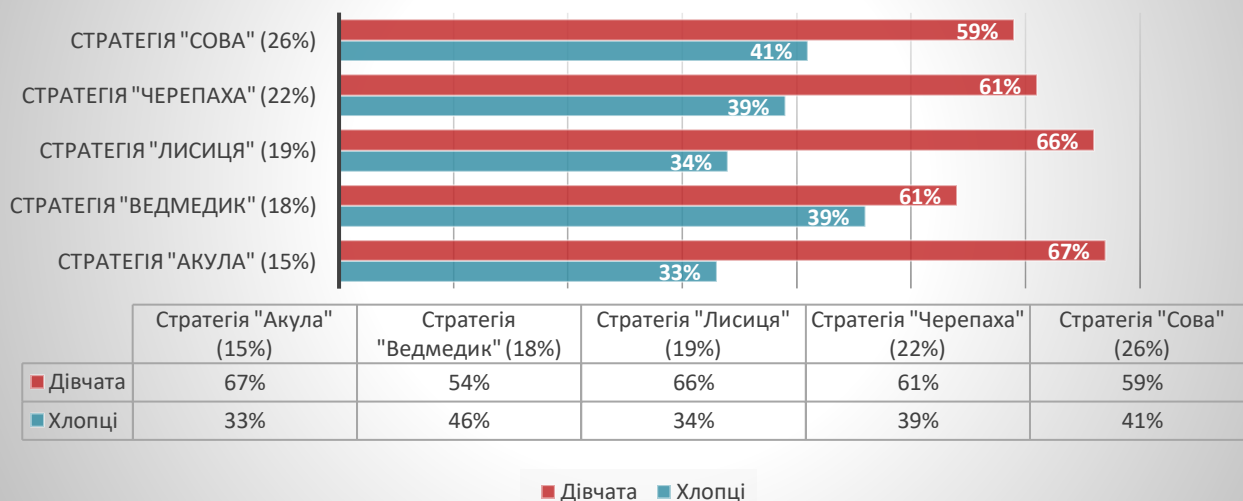
Результати дослідження за цією стратегією зображені на **Рис. 1.7**.

Рис. 1.7 Відсоткове відношення хлопців та дівчат за стратегією "Акула"

Результати порівняння стратегій описані в Рис. 1.8.

Рис. 1.8 Співвідношення дівчат та хлопців за стратегіями

Отже, узагальнюючи результати дослідження гендерних особливостей конфліктних форм поведінки в підлітковому віці варто відзначити, що конфліктні форми поведінки відрізняються в залежності від віку та гендерної різниці. Для підліткового віку притаманні особистісні конфліктні форми поведінки. Це можна пояснити тим, що особистісні форми конфліктної поведінки в підлітковому віці можна пояснити прагненням підлітків до самовираження, реалізації власних особистісних прагнень. Тож варто сказати, що основні типи поведінки в конфліктних ситуаціях підлітків – «Сова», «Черепашка» та «Ведмедик». Існує тенденція до того, що хлопці більше надають перевагу силовим стратегіям поведінки в конфліктах, дівчата ж дотримуються більш мирних стратегій врегулювання конфліктів.

Висновок до другого розділу

Відтак, за результатами емпіричного дослідження з'ясовано, що серед існуючих п'яти типів вибору стратегій поведінки підлітки обирають:

1. Стратегію співпраці «Сова»;
2. Стратегію уникнення «Черепашка»;
3. Стратегію пристосування «Ведмедик»;
4. Стратегію компромісу «Лисиця»;
5. Стратегію конкуренції «Акула».

Натомість, існують гендерно зумовлені типи реагування у конфліктних ситуаціях, якщо для дівчат – підлітків найбільш прийнятною є стратегія «Сова», а найменш прийнятною «Акула», то для хлопців – підлітків найбільш оптимальною є стратегія «Акула», а найменш – «Лисиця». З огляду на наведене, хочу зазначити, що кожна з проаналізованих стратегій поведінки в

конфліктній ситуації має свої недоліки й переваги та може бути ефективною у вирішенні конфлікту лише в певних ситуаціях.

Отримані результати дослідження свідчать про те, що нав'язані суспільством гендерні стереотипи все ще присутні у переконаннях батьків підлітків, які передають дітям свої переконання, що дівчата повинні бути терплячими та спокійними, а хлопці – впевненими в собі та раціональними.

Проаналізувавши теоретичну та практичну базу дослідження, можна виокремити саме такі гендерні особливості конфліктної поведінки підлітків: схильність сучасних підлітків вибирати стратегії поведінки згідно прийнятних саме їх статі; переважаюча більшість дівчат підліткового віку схиляються до більш спокійних стратегій поведінки в конфліктних ситуацій, а хлопці ж часто обирають стратегію більш сильних, але теж врівноважених стратегій поведінки при конфліктах.

ВИСНОВКИ

За результатами теоретичного аналізу було з'ясовано, що конфліктна форма поведінки – це такий стиль поведінки людини (фізична, вербальна, непряма агресія, роздратування, негативізм, образа, підозрілість тощо), який детермінує виникнення конфліктів. Гендерний конфлікт визначається дослідниками, як негативна взаємодія, в основі якої лежить несумісність гендерних цінностей, ролей, інтересів, що приводить до боротьби за збереження або зміну своєї пропозиції. Було проаналізовано, що особливостями підліткового конфлікту є: стан емоційної напруги, психічного дискомфорту, який виникає у підлітка дуже часто. Це, перш за все, пояснюється віковими особливостями (несформованістю особистості, відсутністю звички до аналізу своїх дій, вчинків та їх наслідків). Провівши дослідження можемо стверджувати, що конфлікт у підлітка виникає або із його зіткнення із внутрішніми перешкодами – він хоче, але в силу своїх здібностей не може домогтися бажаного; або із зіткнення із зовнішнім середовищем – він хоче, але йому не дають можливості задовольнити свої потреби.

З огляду на вищезазначене, на сьогодні актуальною залишається проблема гендерних особливостей конфліктної поведінки підлітків. У дослідженні також було визначено типи та стратегії конфліктної поведінки підлітків. За результатами дослідження було виявлено, що існують певні причини, які обумовлюють конфлікти саме в підлітковому віці, та описано типи та стратегії поведінки підлітків в конфліктних ситуаціях.

У проведеному дослідженні встановлено, що встановлення особливостей зв'язку між конфліктною поведінкою підлітків та їх гендерними особливостями допомогло ширше зрозуміти, як саме конфліктна поведінка підлітків корелює з гендерними особливостями.

Відповідно до поставленої гіпотези можна стверджувати, що завдання підтвердились частково, дійсно існують гендерні відмінності у конфліктній поведінці підлітків, але, наприклад, теза про те, що хлопчикам-підліткам більш

властивий нейтрально-спокійний тип поведінки не підтвердилась. Натомість, за результатами дослідження доведено, що підлітки найбільше надають перевагу стратегіям, які дають змогу ефективно вирішувати конфліктні ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Апішева А.Ш. Проблема конфліктних стосунків сучасних підлітків та юнаків з батьками / А.Ш. Апішева // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2012, Вип. 2. – с. 117-125.
2. Березовська Л. Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник / Мукачєво: МДУ, 2016. 201 с.
3. Боднар В. Сучасні теорії конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія.* 2010. Вип. 15. С. 220–224.
4. Бушай І. Психологічні особливості розвитку "Я - образу" акцентуєваних підлітків: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 19 с.
5. Ващенко І. Конфлікт: посттравматичний стрес. Київ: Наукова думка, 1998. С. 18–20.
6. Выготский Л. Педагогическая психология. Под ред. В. В. Давыдова. Москва: Педагогика, 1991. 479 с.
7. Гірник А. Основи конфліктології – К.: Києво-Могилянська академія, 2010. – 222с.
8. Дурманенко Є. Попередження міжособистісних конфліктів в колективі школярів-підлітків. Луцьк, 2013. С. 59-62.
9. Ємельянов Л., Петюх В., Торгова Л., Гриненко А. Конфліктологія: навчальний посібник / За заг. ред. В. М. Петюха, Л. В. Торгової. Київ: КНЕУ, 2003. 315 с.
10. Іванова В. Причини та форми агресивної поведінки підлітків. *Практична психологія та соціальна робота.* 2000. №5. С. 14–16.
11. Ілійчук В. Саморегуляція підлітків у подоланні конфліктної поведінки. Київ: ЛИБІДЬ, 1996. 22 с.
12. Зимелева З.А. Агресивна поведінка молодших школярів та особистість батьків // Психологічна наука й освіта.- 2001. - № 4.

13. Коберник Л. Психологія прояву конфліктних форм поведінки в студентському віці. Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: монографія / За ред. проф. Н. І. Пов'якел. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С. 232 – 240.
14. Козинець І. Статеворольова соціалізація та гендерна ідентичність особистості. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2012. №1. С. 91–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2012116 (дата звернення: 17.03.2021)
15. Копайгора І. Історичні передумови виникнення поняття «соціальний конфлікт». *Форум права*. 2007. №2. С. 79–82 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-/07kiipsc>. (дата звернення: 11.04.2021)
16. Котлова Л. Гендерні особливості конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб.наук.пр. / Київ. Київ.ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол.: Огнев'юк В. О., Хоружа Л. Л., Безпалько О. В. [та ін..]. Київ: Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. № 19. С. 95 – 99.
17. Котлова Л.О. Особливості конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру / Л.О. Котлова // *Актуальні проблеми педагогіки та психології*. – Львів, 2011, Ч. 1. – С. 68-70.
18. Коць М. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки підлітків / М. Коць, І. Мудрак // *Соціальна психологія*. – 2007, № 1. – С. 162-169.
19. Кравчук С.Л. Особливості агресивних проявів особистості в залежності від її гендерної ролі / С.Л. Кравчук *Психологія: Зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова*. - К. 2000. - Вип. 3 (10). - С. 87-92.
20. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.03.2021).
21. Кукурудза Т. (2014). Причини виникнення підліткової агресії. *Social Work and Education*, № 1, С. 76- 81. Джерело: <http://journals.uran.ua/swe/article/view/67775>

22. Максимова Н. Психологічні фактори виникнення адиктивної поведінки. Київ: ВПУ «Київський університет», 2016. С. 9 – 14.
23. Максимова Н. Психологія адиктивної поведінки: навч. посіб. / Київ: ВПУ «Київський університет», 2002. 308 с.
24. Москалик Г., Булах М. Гендерні конфлікти студентів. *Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського*. 2017. С. 1 – 9.
25. Морозова-Ларіна О. Гендерна ідентичність та соціокультурне середовище. Київ, 2012. С. 1 – 10.
26. Основи теорії гендеру: навч. посіб. / В. П. Агєєва, Л. С. Кобилянська, М. М. Скорик та ін. – К.: «К.І.С.», 2004. – 536с.
27. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації прав підлітків у сфері охорони здоров'я». 2019. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GI01074A.html (дата звернення: 17.05.2021)
28. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2011. – 384 с.
29. Сергієнко Н. Гендерні особливості поведінки особистості в конфліктних ситуаціях. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Київ, 2017. Вип. 3. Ч. 2. С. 1– 6.
30. Сиротюк К. Особливості гендерної соціалізації підлітка в сучасному суспільстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ, 2014. С. 1–13.
31. Скорик М. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. / Київ: “К.І.С.”, 2004. 536 с.
32. Токарева Н. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
33. Холковська І. Проблема класифікації педагогічних конфліктів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 41. С. 76–84.

34. Чайковська О.М. Психологічні особливості конфліктності особистості у підлітковому віці / О.М. Чайковська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013, Вип. 38 (1). – С. 251-257.
35. Чала О.А. Сутність та детермінанти деструктивної конфліктності особистості / О.А. Чала // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова; серія № 12. Психологічні науки. – 2009, № 26 (50), Ч. I. – С. 399-402.
36. Шевель І. Культурний розвиток соціальних конфліктів та соціальних рухів. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. С. 79–85.
37. Шулигіна Р. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: досвід співробітництва учасників педагогічного процесу. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 35. С. 124 – 131.
38. Шупта І. Конфлікт як предмет міждисциплінарних досліджень. Полтава, 2009. С. 233 – 238.
39. Ярослав Л. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. Вип. 1. С. 140 – 144.
40. Dahrendorf R. Der moderne sociale konflikt. Essay sur politik der freiheits. Munchen: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1994.

Опитувальник за методикою «Стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях» (СПКС)

1. Поганий мир кращий за добру сварку

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

2. Якщо не можете іншого змусити думати так, як ви хочете, змусьте його робити так, як ви думаєте

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

3. М'яко стелить, та жорстко спати

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

4. Рука руку миє (Почухай мені спину, а я тобі почешу)

- Зовсім нетипово
- Рідко

- Іноді
- Часто
- Дуже типово

5. Розум добре, а два - краще

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

6. З двох, хто сперечається, розумніший той, хто перший замовкне

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

7. Хто сильніший, той і правий

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

8. Не підмажеш - не поїдеш

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді

- Часто
- Дуже типово

9. З паршивої вівці - хоч вовни жмут

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

10. Правда - те, що мудрий знає, а не те, про що всі базікають

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

11. Хто вдарить і втече, той зможе битися і на наступний день

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

12. Слово «перемога» чітко написано тільки на спинах ворогів

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто

- Дуже типово

13. Убивай ворогів своєю добротою

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

14. Чесна угода не викликає сварки

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

15. Ні в кого немає повної відповіді, але у кожного є що додати

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

16. Тримайся подалі від людей, які не згодні з тобою

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

17. Битву виграє той, хто вірить в перемогу

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

18. Добре слово не вимагає витрат, а цінується дорого

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

19. Ти мені - я тобі

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

20. Тільки той, хто відмовиться від своєї монополії на істину, зможе отримати користь з істини

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

21. Той, хто сперечається - не вартий ні гроша

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

22. Хто не відступає, той спонукає до втечі

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

23. Ласкаве теля двох маток ссе, а впертий - жодної

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

24. Хто дарує, той друзів наживає

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

25. Розповідай про турботи та спитай поради в іншого

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

26. Кращий спосіб вирішувати конфлікти - це уникати їх

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

27. Сім разів відміряй, один раз відріж

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

28. Лагідність торжествує над гнівом

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

29. Краще синиця в руках, ніж журавель в небі

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

30. Щирість, чесність і довіра зрушують гори

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

31. На світі немає нічого, що заслуговувало б на суперечку

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

32. У цьому світі є тільки дві породи людей: переможці і переможені

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

33. Якщо в тебе жбурнули камінь, кидай у відповідь шматок вати

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

34. Взаємні поступки прекрасно вирішують справи

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

35. Копай і копай безперестанку - і докопаєшся до істини

- Зовсім нетипово
- Рідко
- Іноді
- Часто
- Дуже типово

Дослідження гендерних стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях

Методика визначає схильність до стратегій поведінки, які є найбільш прийнятними та живаними для підлітків. Вам необхідно визначити, наскільки типовою є така поведінка саме для вас, і наскільки часто ви застосовуєте такий стиль поведінки у своєму житті.

СПКС дозволяє виявляти схильність до використання п'яти основних стратегій поведінки в конфліктній ситуації. Особливістю є проєктивний характер методики: в якості стимульованого матеріалу пропонуються прислів'я і афоризми, які можна розглядати як короткий опис різних способів домінуючої поведінки.

*Обов'язательно

Стать *

Чоловіча

Жіноча

Вік *

11-12

13-14

Активация Windows
Перейдіть до розділу "Настройки", щоб активувати Windows.

Адреса

12:40
05.05.2020

Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4–5 лютого 2022 року). – Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2022. 188 с. Електронне посилання: knopp.org.ua Февраль 2022.pdf - 85-88 ст.

Самусь І. О., здобувачка вищої освіти за ОПП «Соціальна педагогіка»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

В наш час у підлітковому віці стан емоційної напруги, психологічного дискомфорту виникає дуже часто. Це, перш за все, пояснюється віковими особливостями - несформованістю особистості, відсутністю звички до аналізу своїх дій, вчинків та їх наслідків. Конфлікт виникає або із зіткнення дитини з внутрішніми перешкодами – вона хоче, але в силу своїх здібностей не може домогтися бажаного; або із зіткнення людини із зовнішнім середовищем – вона хоче, але їй не дають можливості задовольнити свої потреби [1]. Саме спілкування

85

є ключовою потребою підлітка у формуванні соціальних відносин. Тому тема конфліктів загострюється саме у підлітковому віці, тим самим актуалізуючи гендерні відмінності підлітків.

Підлітковий вік є першим перехідним періодом від дитинства до зрілості. Існує багато підходів до визначення підліткового віку, наприклад ООН визначає підлітковий вік у діапазоні 10-19 років, психологи розглядають цей вік від 11-12 років до 16-17, в залежності від індивідуальних особливостей процесу соціалізації та реінтеграції підлітка, а кримінальну відповідальність підлітки несуть з 16 років. Якісні зміни, що відбуваються в інтелектуальній та емоційній сферах особистості підлітка (інтенсивний, нерівномірний розвиток і ріст

Активуй
Перейдіть
активувати

психологи розглядають цей вік від 11-12 років до 16-17, в залежності від індивідуальних особливостей процесу соціалізації та реінтеграції підлітка, а кримінальну відповідальність підлітки несуть з 16 років. Якісні зміни, що відбуваються в інтелектуальній та емоційній сферах особистості підлітка (інтенсивний, нерівномірний розвиток і ріст організму, особистісні новоутворення та ін.), породжують новий рівень його самосвідомості, потреби у самоствердженні, рівноправному і довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими, а отже, має безпосередній вплив на соціалізуючо-комунікативну сферу розвитку підлітка. Саме ця сфера є ключовою в даному віці та може провокувати конфліктні ситуації між підлітками [3].

Тему конфліктів підлітків на сьогодні досліджують не тільки українські, а й зарубіжні вчені та дослідники. Вивченням природи конфлікту та взаємозв'язку особистості підлітків з причинами конфлікту займалися такі видатні дослідники, як Н.Ю. Максимова, Н.В. Грішина, Л.А. Петровська, А.А.Єршов та інші. Наприклад, Н.Ю. Максимова досліджувала проблематику психологічних факторів виникнення адиктивної поведінки, що виникає з конфлікту у підлітковому віці [4], Н.В. Грішина описала й обґрунтувала ситуаційний підхід до розуміння міжособистісних конфліктів підлітків, які розглядаються, насамперед, як соціальні ситуації [2].

Дослідники зазначають, що гендерний конфлікт за своєю суттю є негативною взаємодією, в основі якої лежить несумісність гендерних цінностей, ролей, інтересів, що приводить до боротьби за збереження або зміну своєї пропозиції, і є звичним явищем для процесу, учасники якого взаємодіють для досягнення єдиного результату. Тому питання гендерного конфлікту також дуже важливо розглядати в сукупності з ціннісними орієнтаціями підлітків. Ціннісні орієнтації підлітків залежать від існуючих в суспільстві гендерних стереотипів і різняться між собою в залежності від статі, проте існують індивідуальні цінності, які є спільними як для чоловіків, так і для жінок.

Для того, щоб визначити чи впливають гендерні особливості на конфліктну поведінку підлітків нами було проведено дослідження на тему: «Гендерні особливості конфліктної поведінки підлітків». Для даного дослідження ми використали дві методики, а саме: методику «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації» (СПКС) та тест Томаса на поведінку в конфліктній ситуації. Ці методики якнайкраще допомогли

86

Активна
Перейдіть
активувати

нам розкрити особливості конфліктів підлітків завдяки їхнім гендерним відмінностям.

Дослідження було проведене з метою аналізу взаємозв'язку конфліктної поведінки підлітків з гендерними особливостями у вікових межах 12-16 років. Ми обрали саме ці вікові межі підлітків саме тому, що підлітки даного віку найбільш вразливі до конфліктів, особистість кожного з них знаходиться на етапі формування, і тому стратегії їхньої поведінки будуть відрізнятися найбільше. У вибірку потрапило близько 80 респондентів, половина з яких навчались в 6-7 класах (12-13 років), а інша половина – в 8-10 класі (14-16 років).

Згідно результатів проведеного дослідження за методикою «Стратегії поведінки в конфліктній ситуації», більша половина респондентів жіночої статі займають найоптимальнішу позицію в конфліктах, за якої обидва учасники конфлікту відкрито визначають позиції і шукають вихід в спільній роботі по досягненню цілей, прагнуть знайти рішення, що задовільняють всіх учасників. До того ж, цієї стратегії частіше всього дотримуються дівчатка віком 13-14 років. Хлопці 14-16 років надають перевагу стратегії, за якої домінує силова стратегія в конфліктах. Вона характеризується виграшем однієї зі сторін і обов'язковим програшем іншої, і є, на їх думку, найбільш ефективною у вирішенні конфліктів.

За результатами другої методики, тесту Томаса на види поведінки в конфліктній ситуації, найпоширенішими типами поведінки в конфліктах виявилися компроміс та співробітництво. Більшість респондентів жіночої статі вибрали варіант, що свідчить про належність до типу компроміс, який характеризується готовністю визнати претензії іншої сторони частково обґрунтованими. Такий тип поведінки в конфліктах найчастіше вибирали дівчатка від 12 до 13 років. Найбільший відсоток респондентів серед хлопчиків обрали позицію співробітництва, однієї з найбільш ефективної позиції вирішення конфліктів, за якої присутня спрямованість опонентів на конструктивне обговорення проблеми, розгляд іншої сторони не як противника, а як союзника в пошуку спільного рішення. Цю позицію в більшості підтримало хлопчики віком 15-16 років.

З огляду на наведене, необхідно зазначити, що кожна з проаналізованих стратегій поведінки в конфліктній ситуації має свої недоліки й переваги, та може бути ефективною у вирішенні конфлікту лише в певних ситуаціях.

Результати дослідження свідчать про те, що нав'язані суспільством гендерні стереотипи досі присутні у переконаннях багатьох підлітків. Частина респондентів все ще вважає, що дівчатка повинні бути терплячими та спокійними, а хлопчики – впевненими в собі та раціональними. Звертаючи увагу на проведені дослідження, можна

стверджувати, що залежно від гендерних особливостей дитини підліткового віку, підлітки різних статей дійсно по-різному реагують на конфлікти та використовують різні стратегії поведінки. Результати нашого дослідження підтвердили гіпотезу, що поведінка підлітків під час конфліктів беззаперечно залежить від гендерних особливостей дитини, а також кожна дитина є окремою особистістю, і сама обирає для себе стратегію поведінки в конфліктній ситуації.

Література:

1. Ващенко І.В. Конфлікт: посттравматичний стрес. Київ : Наукова думка, 1998. С. 18–20.
2. Грішина Н. В. Психологія конфлікта(Серія «Мастера психології»). СПб. : Питер, 2008. 186 с.
3. Котлова Л. О. Гендерні особливості конфліктних форм поведінки в підлітковому та юнацькому віці / Л. О. Котлова. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка: редкол.: Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л., Безпалько О.В. та ін., 2013. 95 с.
4. Максимова Н.Ю. Психологічні фактори виникнення адиктивної поведінки. Київ, 2016. С. 1–14.